

5 Overwinterende grauwe gans (*Anser anser*), kolgans (*Anser albifrons*) & smient (*Anas penelope*)

5.1a Grauwe gans: verspreiding en aantalsontwikkeling

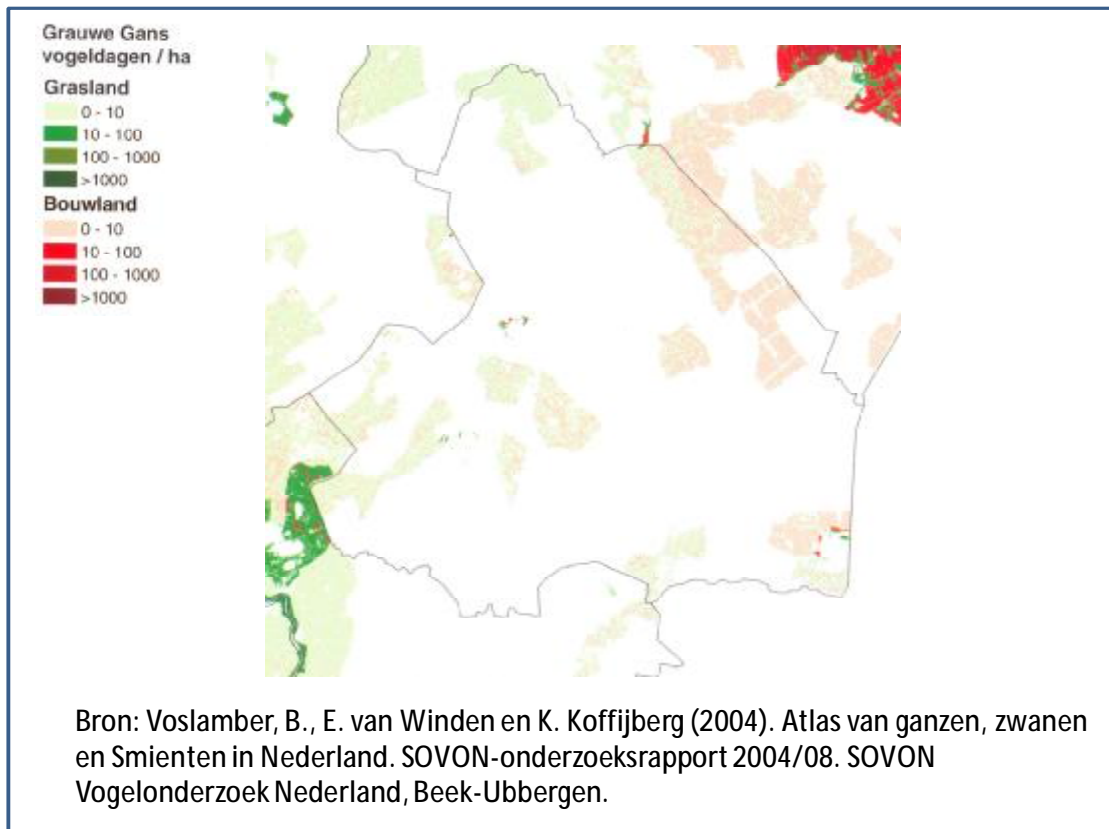
De grauwe gans is in Nederland een algemene doortrekker en wintergast en een van oorsprong Nederlandse broedvogel die in de loop van de vorige eeuw is uitgestorven en met succes in de jaren zeventig als broedvogel is geïntroduceerd (Van den Bergh 1991).

De grauwe gans is in Drenthe een doortrekker, broedvogel en wintergast. Het aantal overzomerende vogels is klein. Het seizoenspatroon van de grauwe gans, in de periode 2002-2006 (tabel 5.1) laat zien dat het gemiddelde aantal in september gering is (ca 200 exemplaren) en dat al in oktober (op het hoogtepunt van de doortrekperiode) het seizoensmaximum voor Drenthe wordt bereikt (gemiddeld 640 exemplaren). In de periode november-maart loopt het aantal vogels geleidelijk terug. De soort lijkt toe te nemen over de jaren.

Tabel 5.1. Aantallen getelde grauwe ganzen in de provincie Drenthe van september tot april in de periode 2002-2006.

grauwe gans	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	bron:
2002/03	163	11	109	16	137	183	154	36	van Roomen <i>et al.</i> 2004
2003/04	81	181	363	204	211	416	264	22	van Roomen <i>et al.</i> 2005
2004/05	27	1172	397	857	130	316	247	57	van Roomen <i>et al.</i> 2006
2005/06	584	1185	844	810	1016	339	537	87	van Roomen <i>et al.</i> 2007
gemiddelde	214	637	428	472	374	314	301	51	

Grauwe ganzen komen over het algemeen in lage dichtheden voor in de provincie, in het noordoosten van de provincie vooral op akkerland, in het westen hoofdzakelijk op grasland (figuur 5.2)

Figuur 5.2. Terreingebruik (in vogeldagen per hectare) van grauwe ganzen in de provincie Drenthe (Bron: SOVON/ Voslamber et al. 2004).

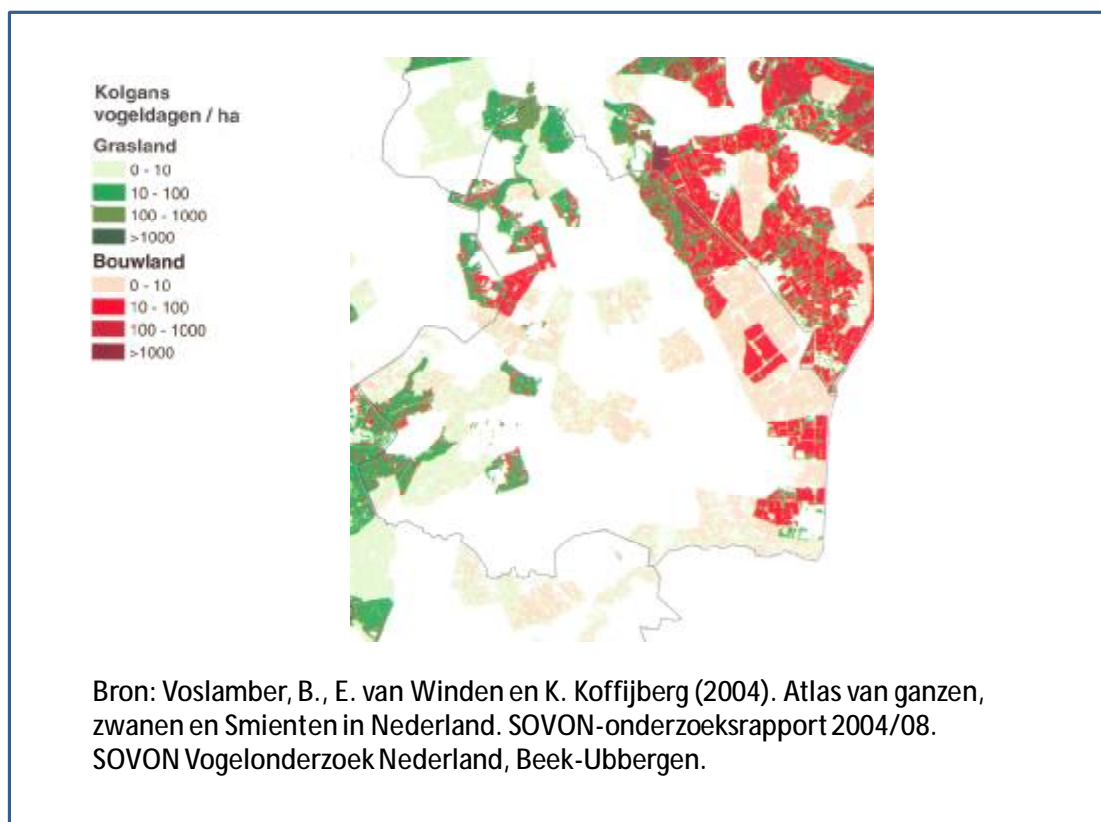
5.1b Kolgans: verspreiding en aantalsontwikkeling

De kolgans is een algemene doortrekker en wintergast en sinds een aantal jaren een jaarlijkse broedvogel. Een groot deel van de Nederlandse broedvogels stamt af van door jagers losgelaten lokvogels die sinds 1988 niet langer mogen worden gebruikt, aangevuld met aangeschoten inheemse vogels (Lensink 1996 a,b). Elders in de gematigde zone van Europa is de kolgans niet bekend als regelmatige broedvogel en aangenomen wordt dat het broeden van kolganzen in Nederland het gevolg is van handelingen van de mens (Lensink 1996 a,b).

De kolgans is in Drenthe een doortrekker, (schaarse) broedvogel en wintergast. Vanaf 1993 is de soort een onregelmatige broedvogel. Het is niet aannemelijk dat de soort zich in de provincie sterk gaat uitbreiden (Van der Jeugd *et al.* 2006). Het seizoenspatroon van de kolgans in de periode 2002-2006 (tabel 5.3) laat zien dat het gemiddelde aantal in oktober relatief gering is (ca 1000 exemplaren) en dat in de periode november-februari de aantallen hoog zijn (tussen 10.000 en 15.000 exemplaren). Tussen jaren bestaat aanzienlijke variatie. In maart is reeds een groot gedeelte van de vogels weggetrokken en is er nog maar een fractie over van de aantallen van de maanden daarvoor. Kolganzen in de provincie Drenthe bevinden zich vooral in het noordoosten (op bouwland) en in het westen en noorden op grasland (figuur 5.4).

Tabel 5.3 Aantallen kolganzen in de provincie Drenthe van september tot april in de periode 2002-2006.

kolgans	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	bron:
2002/03	0	32	5924	7741	1000	26913	207	0	van Roomen <i>et al.</i> 2004
2003/04	0	319	2122	11872	10577	2980	556	0	van Roomen <i>et al.</i> 2005
2004/05	0	3277	10820	18789	3789	4918	821	2	van Roomen <i>et al.</i> 2006
2005/06	0	879	15500	18208	19320	10329	260	1	van Roomen <i>et al.</i> 2007
gemiddelde	0	1127	8592	14153	8672	11285	461	1	

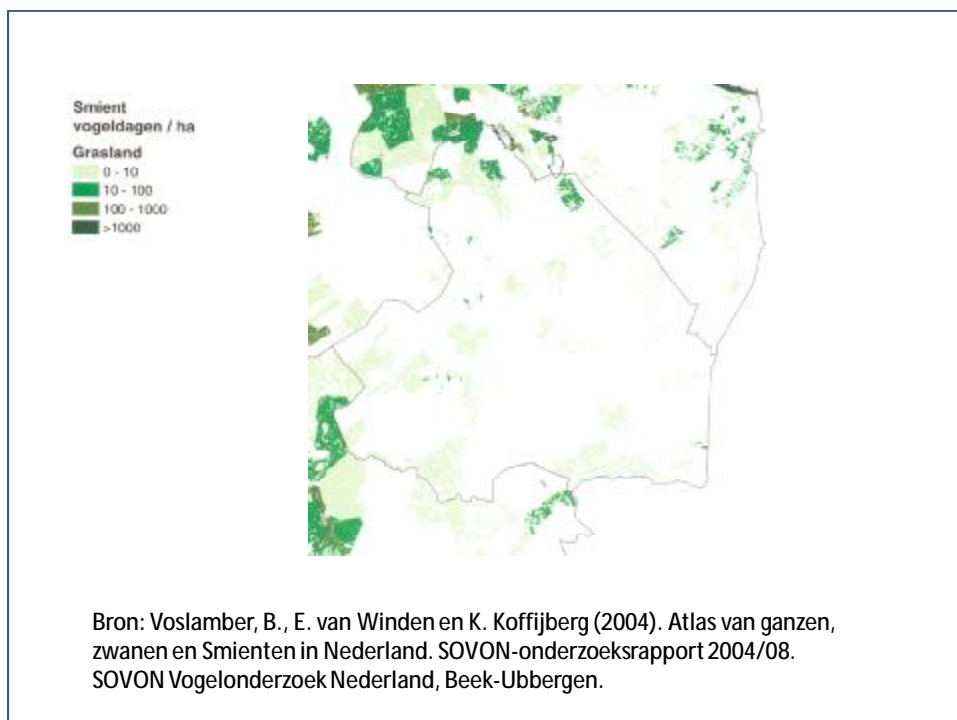

Figuur 5.4. Terreingebruik (in vogeldagen per hectare) van kolganzen in de provincie Drenthe (Bron: SOVON/Voslamber *et al.* 2004).

5.1c Smient: verspreiding en aantalsontwikkeling

De smient is een algemene doortrekker en wintergast en een zeldzame broedvogel. Jaarlijks worden een klein aantal broedverdachte vogels waargenomen, en incidenteel wordt soms een broedgeval vastgesteld (figuur 5.5).

De smient is in Drenthe een doortrekker en wintergast. Het aantal overzomerende vogels is klein. Er zijn enkele broedgevallen in Drenthe bekend. De eerste wintergasten arriveren in september-oktober en nemen in de loop van de winter toe met een seizoensmaximum in maart. In april daalt het aantal smienten en in mei komt de soort praktisch niet meer in de provincie voor. Over een periode van 1989-2003 komt de smient met gemiddeld 7200 pleisterende vogels voor in Drenthe. De vogels verblijven voornamelijk op de Noord-Drentse meren (o.a. het Leekstermeer) (zie figuur 5.5). Daarbuiten komen zelden aantallen van betekenis voor. De gemiddelde aantallen per jaar tonen aan dat de smient in Drenthe licht afneemt (Venema, 2003). Midwintertellingen over de periode 2002/2003 tot 2005/2006 geven in totaal respectievelijk 1470, 2303, 3435 en 1978 smienten voor de gehele provincie.

Figuur 5.5. Terreingebruik (in vogeldagen per hectare) van smienten in de provincie Drenthe (Bron: SOVON/Voslamber et al. 2004).

5.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

De grauwe gans, kolgans en smient zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet en zijn op grond van artikel 65 aangewezen als diersoorten die "in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kunnen aanrichten". De Provincie heeft vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van grauwe ganzen, kolgans en smient. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.

Per 1 december 2003 is het Beleidskader Faunabeheer in werking getreden, waarin een wijziging van de vergoedingsregeling voor landbouwschade veroorzaakt door overwinterende kolganzen, grauwe ganzen en smienten is aangegeven. Dit beleidskader geeft aan dat in de toekomst alleen in door de provincies aan te wijzen foerageergebieden een vergoedingsregeling voor het gedogen van overwinterende ganzen en smienten van kracht is. Binnen deze gebieden worden de vogels niet opzettelijk verontrust. Buiten de aangewezen foerageergebieden is in het kader van een faunabeheerplan verjaging, indien nodig ondersteund met afschot, van de overwinterende grauwe ganzen, kolganzen en smienten op schadepercelen noodzakelijk en geldt alleen de gewone schadevergoedingsregeling, dat wil zeggen dat de grondgebruikers eerst de nodige afweermaatregelen moeten hebben getroffen (waaronder ondersteunend afschot ter verjaging van de ganzen), alvorens het Faunafonds na taxatie tot uitkering van een tegemoetkoming in de schade overgaat. Conform de afspraken in dit beleidskader is in Drenthe 625 ha foerageergebied voor overwinterende ganzen aangewezen rond het Leekstermeer. Er is geen foerageergebied aangewezen voor overzomerende ganzen.

5.3 Schade aan belangen

Mogelijke schade aan belangen

In het Handboek Faunaschade (Oord 2002) wordt aangegeven dat ganzen (in de periode van 1 september tot 1 mei) en smienten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. Tabel 5.6 en 5.7 geven een overzicht van de gewassen waaraan schade kan optreden, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Tabel 5.6 Overzicht van de schade die ganzen in de periode 1 september tot 1 mei kunnen aanrichten aan landbouwgewassen. In de tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type, en de periode waarin de schade meestal optreedt (Oord 2002).

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
granen	vraatschade	winter/voorjaar	Vaak in combinatie met bevuilingsschade en/of verslemping van de bodem. Aardappelen als voorvrucht heeft extra aantrekkingskracht.
aardappelen	vraatschade vertrapping	september / oktober	Bloottrappen van knollen (veroorzaakt groende knollen). Schade veelal door <u>grauwe ganzen die vroeg trekken</u>
suikerbieten / voederbieten	vraatschade	september t/m december	Schade vooral door grauwe ganzen die <u>vroeg trekken</u> .
grasland	vraatschade	winter en voorjaar	
graszaad en graszoden	vraatschade bevuiling vertrapping	winter/voorjaar	
riet en bieren	vraatschade		Vraatschade aan bieren. Vooral bij biezenteelt op kleine oppervlakten kan soms zeer grote schade optreden.

Tabel 5.7. Overzicht van de schade die smienten kunnen aanrichten aan landbouwgewassen. In de tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Oord 2002).

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Granen	Vraatschade	najaar/winter	Vraatschade in wintergranen, vaak in combinatie met bevuilingsschade en/of verslemping van de bodem.
Grasland	Vraatschade	herfst, winter en voorjaar	Soms in combinatie met vertrappingsschade en verslemping van de bodem.
Graszaad en graszoden	Vraatschade bevuiling vertrapping	winter	
Boerenkool	Vraatschade	winter	
Vollegrondsgroenten algemeen ¹	Vraatschade		

¹ o.a. asperges, knolvenkel, knolselderij en krotten

Bij extreme weersomstandigheden in de herfst en/of winter kan soms ook schade door ganzen optreden aan koolsoorten en vollegrondsgroenten.

Schade aan belangen in het verleden

Er wordt jaarlijks gemiddeld circa € 30.000 uitbetaald aan schade veroorzaakt door grauwe ganzen, kolganzen en smienten door het Faunafonds in de provincie Drenthe (tabel 5.8). Het betreft hier vooral schademeldingen in gras, graszaad, ingezaaid grasland en wintergraan. Incidenteel zijn er schademeldingen geweest in waterplanten, snijrogge, schapengras en zomergraan. Voor een detailoverzicht van de schademeldingen en de getaxeerde en uitbetaalde schade uitgesplitst naar soort, jaar en gewas verwijzen we naar tabel 2 in de bijlage.

Tabel 5.8. Totaal overzicht van de schadebedragen die getaxeerd en uitgekeerd zijn in de periode 2002-2007 voor geleden schade veroorzaakt door grauwe ganzen, kolganzen en smienten (Bron: Faunafonds).

	gegevens	2002	2003	2004	2005	2006	2007	totaal
grauwe gans	meldingen	26	34	7	21	24	1	113
	getaxeerd bedrag	€ 8.597	€ 27.093	€ 2.111	€ 4.065	€ 2.084	€ 535	€ 44.485
	uitgekeerd bedrag	€ 8.597	€ 27.057	€ 1.510	€ 4.065	€ 2.084	€ 452	€ 43.765
kolgans	meldingen	44	40	14	26	26	7	157
	getaxeerd bedrag	€ 41.378	€ 28.864	€ 10.045	€ 22.098	€ 10.437	€ 1.592	€ 114.414
	uitgekeerd bedrag	€ 41.334	€ 28.778	€ 9.691	€ 22.098	€ 10.437	€ 496	€ 112.834
smient	meldingen		1		1	1	1	4
	getaxeerd bedrag		€ 5		€ 463	€ 317	€ 550	€ 1.335
	uitgekeerd bedrag		€ 5		€ 463	€ 317	€ 465	€ 1.250
totaal	meldingen	70	75	21	48	51	9	274
	getaxeerd bedrag	€ 49.975	€ 55.962	€ 12.156	€ 26.626	€ 12.838	€ 2.677	€ 160.234
	uitgekeerd bedrag	€ 49.931	€ 55.840	€ 11.201	€ 26.626	€ 12.838	€ 1.413	€ 157.849

Schade aan belangen in de toekomst

Het is de verwachting dat ook in de toekomst belangrijke schade zal optreden aan gras, graszaad, ingezaaid grasland en wintergraan. Incidenteel kunnen er schademeldingen komen van diverse gewassen zoals waterplanten, snijrogge, schapengras en zomergraan.

5.4 Schadevoorkomende maatregelen

Mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen

Het Faunafonds (www.faunafonds.nl) en Oord (2002) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door grauwe ganzen, kolgansen en smienten; voor details van de in te zetten middelen verwijzen wij naar deze bronnen.

In het Handboek Faunaschade (Oord 2002) worden geen preventieve maatregelen genoemd om schade door smienten te voorkomen. In de praktijk wordt hierbij verwezen naar de preventieve maatregelen zoals genoemd bij kolgans en grauwe gans. Afschot van enkele smienten zal een verjagend effect hebben op de overige smienten. Deze zullen zich mogelijk verspreiden over omliggende percelen. Smienten blijken erg verstoringgevoelig te zijn voor jacht (Brown 1989; Madsen, 1988), waarbij uitgeweken wordt naar gebieden zonder verstoring (Owen *et al.* 1986; Madsen 1988). Onduidelijk is wat het effect van afschot is op de langere termijn. Moeilijkheid bij het verjagen van smienten is dat ze overdag op grote open wateren verblijven en 's nachts foerageren op graslanden. Bestrijding op schadepercelen zou met name 's nachts plaats moeten vinden, maar verjaging met het geweer kan ook bij zonsopkomst en -ondergang.

Gegevens over de effectiviteit van verjaging door akoestische en visuele middelen om belangrijke schade te voorkomen en te beperken zijn niet bekend. Aangenomen wordt dat op den duur de effectiviteit van verjagende middelen afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder de verjaagactiviteiten zijn des te hoger de effectiviteit is (Oord 2002). Tevens zal de effectiviteit afhankelijk zijn van de aanwezigheid van geschikte foerageergebieden in de omgeving.

Preventieve en schadebeperkende maatregelen in het verleden

In de periode 2003/2004 tot 2007/2008 heeft de Provincie jaarlijks tussen de 23 en 81 ontheffingen verleend voor schadebestrijding (zie tabel 1, bijlage). Het betrof hier schade aan overjarig grasland, pas ingezaaid grasland, graan, wintertarwe en overige gewassen. Hierbij zijn als preventieve maatregelen toegepast: vlaggen (11), akoestisch lint (7), vogelafweerpistool (1), gaskanon (3), persoonlijke verjaging (29) en een vogelverschrikker (1). Over het algemeen wordt gemeld dat alleen preventieve maatregelen een beperkt effect hebben. De combinatie preventieve maatregelen en ondersteunend afschot is meestal wel effectief. In het kader van de ontheffing zijn in de periode 2003/04 tot en met 2007/08 in totaal 520 watervogels geschoten, het betrof hier voornamelijk kolgans (348), grauwe gans (127) en in mindere mate smient (29) en niet nader gespecificeerde 'ganzen' (16) (zie tabel 1 in de bijlage).

Gewenste stand

Gezien de internationale verantwoordelijkheid van Nederland ten aanzien van de in West-Europa overwinterende ganzensoorten en smienten wordt aantalsregulatie niet gewenst geacht. Dit betekent dat er ook geen gewenste stand is aan te geven.

5.5 Beheer ter voorkoming en beperking van schade in de toekomst

Om schade te voorkomen worden preventieve maatregelen ingezet conform het Handboek Faunaschade (www.faunafonds.nl).

Op het moment van schrijven wordt het Beleidskader Faunabeheer geëvalueerd. De resultaten hiervan worden zo mogelijk meegenomen in het formuleren van het nieuwe beleid van de Provincie en de Fbe.

5.6 Monitoring in de toekomst

De monitoring wordt uitgevoerd zoals vermeld in hoofdstuk 4.

5.7 Overwegingen, conclusie en aanbevelingen van de Faunabeheereenheid

Overwegingen

- De grauwe gans, kolgans en smient zijn in de provincie algemene wintergast en doortrekker.
- Onder het Beleidskader Faunabeheer zijn opvanggebieden voor overwinterende ganzen en smienten ingesteld. Buiten deze opvanggebieden dienen kolganzen, grauwe ganzen en smienten van landbouwpercelen te worden verjaagd middels preventieve maatregelen en ondersteunend afschot (zie www.faunafonds.nl).
- Het Beleidskader Faunabeheer is leidend voor de ontheffingverlening.
- Er is door de Provincie ontheffing verleend voor ondersteunend afschot in de periode 1 oktober tot 1 april ter voorkoming van schade (looptijd van 7 oktober 2005 tot 1 april 2010).
- De schade aangericht door deze soorten is aanzienlijk, gemiddeld wordt jaarlijks € 26.308 uitbetaald. De schade, zowel in omvang als in aantal meldingen, neemt af.
- In het kader van de ontheffing worden jaarlijks gemiddeld 80 grauwe ganzen, 190 kolganzen en 13 smienten geschoten.
- Deze aantallen zijn niet in strijd met het instandhoudingsdoel, omdat de populatieomvang van deze soorten groot en groeiend is.
- Het gebruik van alleen preventieve maatregelen is in veel gevallen niet afdoende, waardoor ondersteunend afschot noodzakelijk is.

Conclusie

Conform het Beleidskader Faunabeheer vraagt de Faunabeheereenheid voor de gehele provincie (buiten de opvanggebieden) ontheffing aan op voorhand voor verjaagacties met ondersteunend afschot van grauwe gans, kolgans en smient, ter voorkoming van schade, in de periode van 1 oktober tot 1 april.

Aanbevelingen

Op het moment van schrijven wordt het Beleidskader Faunabeheer geëvalueerd. De resultaten hiervan worden zo mogelijk meegenomen in het formuleren van het nieuwe beleid van de Provincie en de Fbe.

5.8 Referenties

- Bergh, van den L.M.J. 1991. De Grauwe Gans als broedvogel in Nederland. RINrapport 91/1. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.
- Brown R.A., 1989. Is there competitive interaction between Light-bellied Brent Geese and Wigeon on Trangford Lough. In: J. Harradine (ed.). Proceedings Seminar: Wigeon – current trends and future needs. B.A.S.C. Rossett, UK.
- Jeugd, van der H.P., Voslamber B, van Turnhout C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Lensink R. 1996a. De opkomst van exoten in de Nederlandse Avifauna: verleden, heden en toekomst. *Limosa* 69: 103-130.
- Lensink R. 1996b. Vreemde vogels in de Nederlandse Avifauna: verleden, heden en wat voor een toekomst. *Vogeljaar* 44: 145-164.
- Madsen J., 1988. Autumn feeding ecology of herbivorous wildfowl in the Danish Wadden Sea. And impact of food supplies and shooting on movements. *Dan. Rev. Game Biol.* 13(4): 1-32.
- Oord, J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.
- Roomen, van M., Van Winden E., Koffijberg K., Boele A., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., SOVON GANZEN EN ZWANENWERK GROEP & Soldaat L. 2004. Watervogels in Nederland in 2002/2003. SOVON-monitoringrapport 2004/02, RIZA-rapport BM04/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Roomen, van M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Kleefstra R., SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2005. Watervogels in Nederland in 2003/2004. SOVON-monitoringrapport 2005/03, RIZA-rapport BM05.15, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Roomen, van M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Ens, B., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers, J., van Turnhout, C., SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2006. Watervogels in Nederland in 2004/2005. SOVON-monitoringrapport 2006/02, RIZA-rapport BM06.14, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Roomen, van M., E. van winden, K. Koffijberg, L. van den Bremer, B. Ens, R. Kleefstra, J. Schoppers, J-W. Vergeer, SOVON Ganzen en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat 2007. Watervogels in Nederland in 2005/06. SOVON-monitoringrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- SOVON, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Venema, P., 2003. Notitie Kolgans, Grauwe gans en Smient in Drenthe. Concept 25 september 2003. Provincie Drenthe.
- Voslamber, B., E. van Winden en K. Koffijberg (2004). Atlas van ganzen, zwanen en Smienten in Nederland. SOVON-onderzoeksrapport 2004/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.